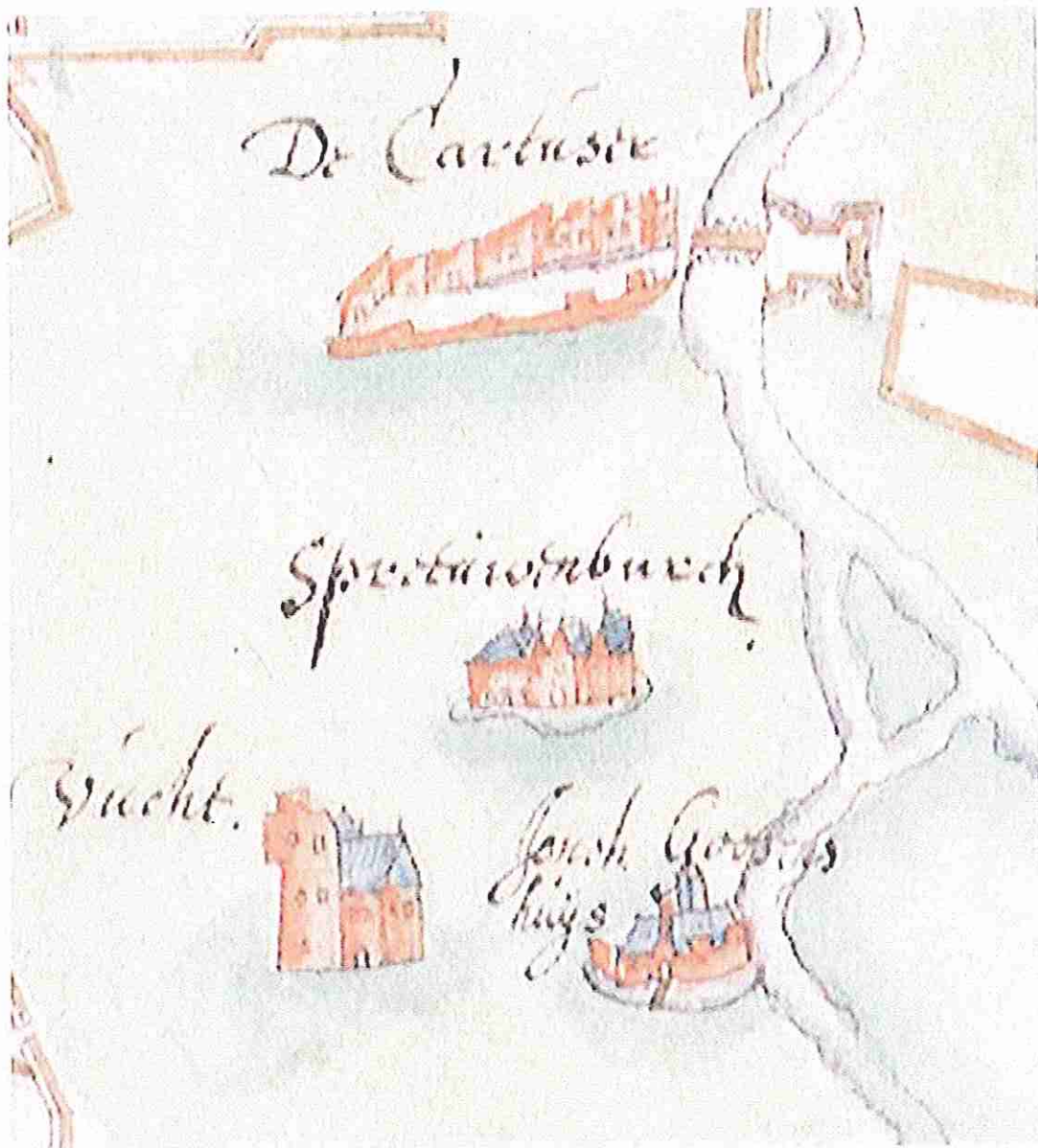

Landgoed Spreeuwenburg
Taalstraat 88, Vught

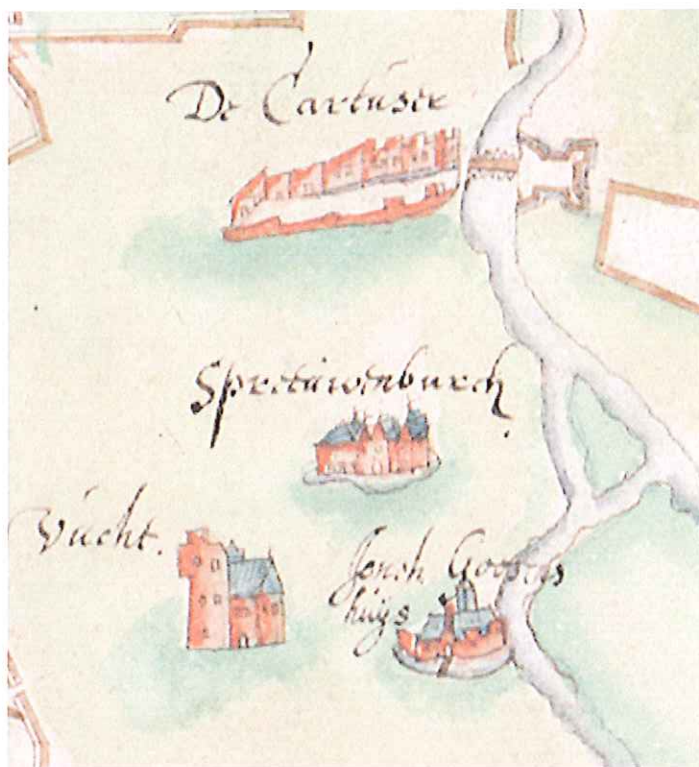

Cultuurhistorisch onderzoek

drs. H. Smeets - 2012

Spreeuwenburg

Langs de Dommel en de Essche Stroom bevinden of bevonden zich vele landhuizen die eeuwenlang gebruikt werden door vooraanstaande Bosschenaren om de drukte en de stank van de vestingstad 's-Hertogenbosch te ontvluchten. Eén van die landhuizen was kasteeltje Spreeuwenburg, dat overigens ook niet-Bosschenaren een aangename woonomgeving verschaftte. Wanneer Spreeuwenburg werd gesticht is niet bekend. Vanaf de zestiende eeuw zijn koopaktes bewaard gebleven. De oudst bekende afbeelding dateert uit 1603. Op een kaart van Simon Stevin, die de omgeving van het door prins Maurits belegerde 's-Hertogenbosch laat zien, worden de belangrijkste gebouwen van Vught afgebeeld, waaronder 'Spreeuwenburch' (afbeelding 1).

Afbeelding 1. Detail van *Plans van Vestingen 4.OPV*, inv.nr. H259 (Nationaal Archief, Den Haag).

Het is een gebouw met een middenfront en zijvleugels, omringd door een gracht. Op de daken lijken meerdere torentjes te staan. Of de afbeelding natuurgetrouw is, is niet zeker. Op afbeeldingen van 26 jaar later heeft Spreeuwenburg minder omvang: een enkel hoofdgebouw met een trapgevel en -grenzend aan dat hoofdgebouw - een spits torentje. Dit is te zien op twee schilderijen van Pauwels van Hillegaert over het beleg van 's-Hertogenbosch in 1629 (afbeelding 2 en 3). De aanwezigheid van het torentje wordt bevestigd door een kaart over het beleg van 's-Hertogenbosch: *Expugnatio Sylvae-Ducis anno 1629* (afbeelding 4).

Afbeelding 2. Detail van Pauwels van Hillegaert *Prins Frederik Hendrik bij de belegering van 's-Hertogenbosch*, 1629 (± 1631) (Paleis het Loo, Apeldoorn)

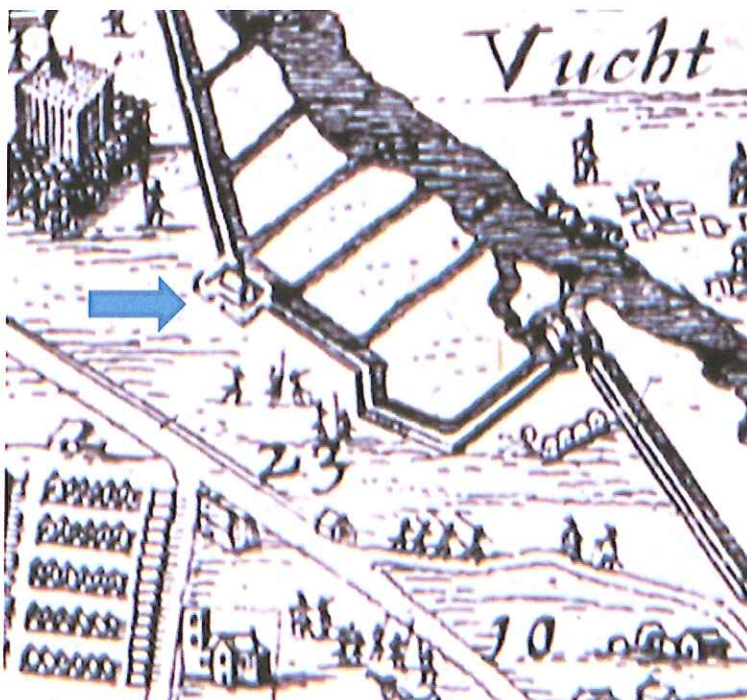
Mogelijk is er nog een oudere signalering van Spreeuwenburg en wel op de kaart van Van Deventer uit ± 1545. Die kaart betreft de stad 's-Hertogenbosch met een uitloop naar Vught. Behalve de Vughterdijk worden in Vught het Kartuizerklooster, een molen ter hoogte van de huidige spoorovergang op de Loonsebaan en een kasteeltje ten zuiden van het Kartuizerklooster aangegeven. Laatstgenoemde kasteeltje zou Spreeuwenburg kunnen zijn (zie afbeelding 5).

De eerste tekst met een beschrijving van Spreeuwenburg stamt uit 1710. Toen werd het landhuis als volgt omschreven: 'een Casteel ofte omwaterde Huijsinge metten Singel of Stal ende Schuyre genaemt Spreeuwenburg, midtsgaders eenen schoonen hof met de hof naest de muere van de Cathuijsers eertijts'.

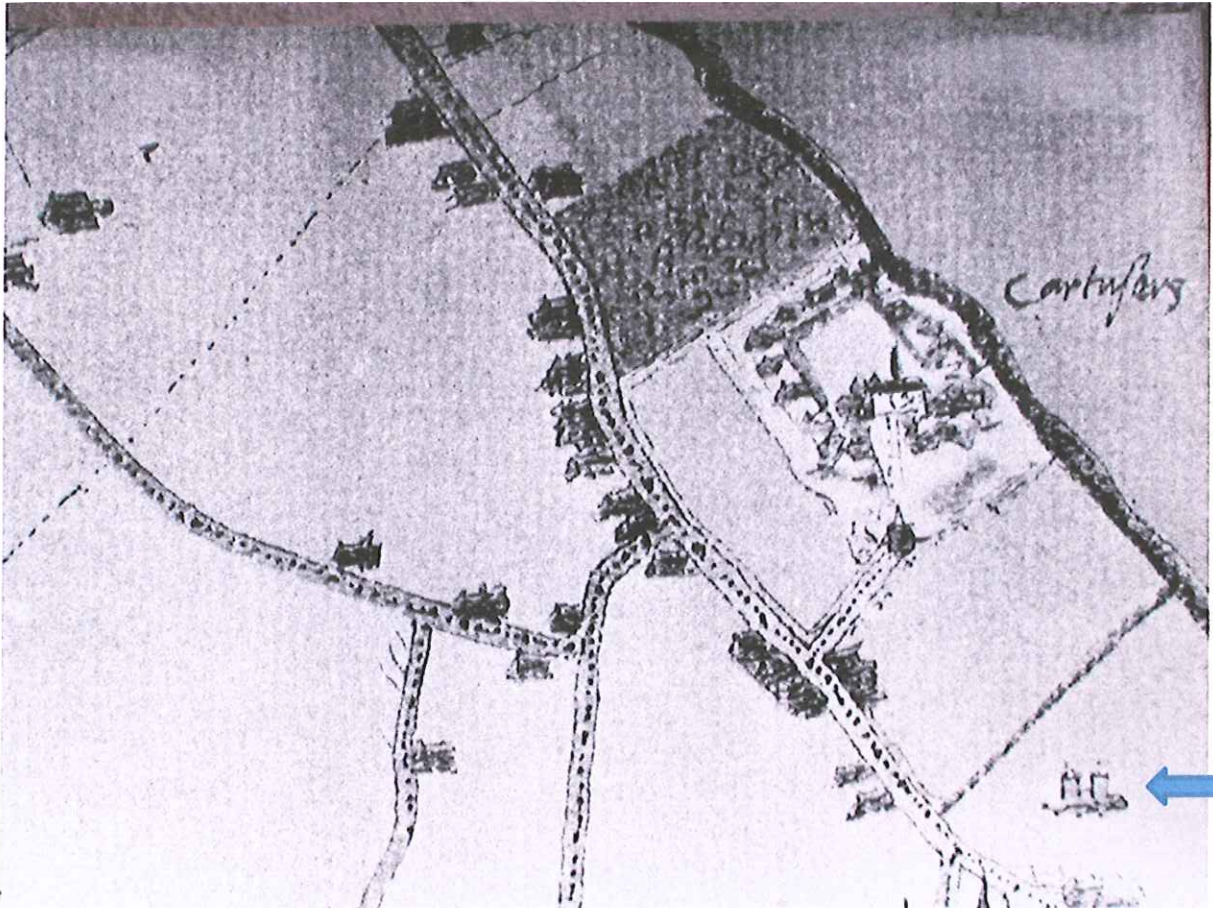
Uit de tweede helft van de 18de eeuw is een kaart bekend waarop de bebouwing op Spreeuwenburg staat aangegeven (afbeelding 6). Uit 1783 stamt nog een beschrijving van het landgoed. Dan blijken diverse bijgebouwen te zijn toegevoegd. Opnieuw wordt het hoofdgebouw aangeduid als 'Kasteel offte omwaterde Heerenhuijsinge'. Bij het kasteel bevinden zich een 'singel, hof, stallinge ende tuynmanswooninge'. Nieuw is de vermelding van 'een huysinge en hoff', gelegen aan 'den straatweg', de Taalstraat. Volgens De Kort (1960) bevestigt de sterk gestegen verkoopprijs dat in de voorafgaande jaren sprake is geweest van belangrijke uitbreidingen. In 1806 worden naast huizen stallen voor paarden en koeien vermeld, evenals wagenhuizen, een melkhuis, een turfhuis en een theekoepel. Die theekoepel bevond zich aan de Taalstraat en is nog steeds zichtbaar als onderdeel

Afbeelding 3. Pauwels van Hillegaert *Prins Frederik Hendrik bij de belegering van 's-Hertogenbosch, 1929 (± 1631)* (Legermuseum, Delft).

Afbeelding 4 – *Expugnatio Sylvae-Ducis anno 1629*. Spreeuwenburg (zie pijl) als onderdeel van de verdedigingslinie rond de legerplaats Vught in 1629. Rechts daarvan een ander kasteeltje: Kouwenberg. Linksonder is de Lambertuskerk te zien.

Afbeelding 5. De kaart van Jacob van Deventer, ± 1545, met rechtsonder een niet nader benoemd kasteeltje, ten zuiden van het Kartuizerklooster (zie de pijl).

van 't Bijltje. Het melkhuis stond óók aan de Taalstraat, naast de theekoepel, en werd gesloopt toen 't Bijltje gebouwd werd (1873).

Van kasteel Spreeuwenburg zelf is heden ten dage niets meer over. Het werd in 1810 afgebroken. Toen in 1812 'la Campagne Spreeuwenburg' van eigenaar wisselde, stond er blijkens de koopakte weer een nieuwe woning: 'une belle maison' met dertien gestoffeerde kamers. Ook dit huis was door water omgeven. De nieuwe villa was geen lang leven beschoren. In 1847 blijkt zij al weer verdwenen. Of van het kasteel of de latere villa nog fundamenteën of kelderruimten in de grond zitten, zou moeten worden onderzocht. In 1951 schreef Donkers dat toen nog fundamenteën aanwezig waren.

Spreeuwenburg grensde aan de Dommel, op een voor Vught economisch belangrijke plek. Daar lag de haven van Vught ('de Oude Los') en bevond zich ook een veerpont naar de overzijde van de Dommel. Vandaar dat de huidige Kleine Gent toen de naam 'Veersteeg' droeg. De Veersteeg grensde aan Spreeuwenburg.

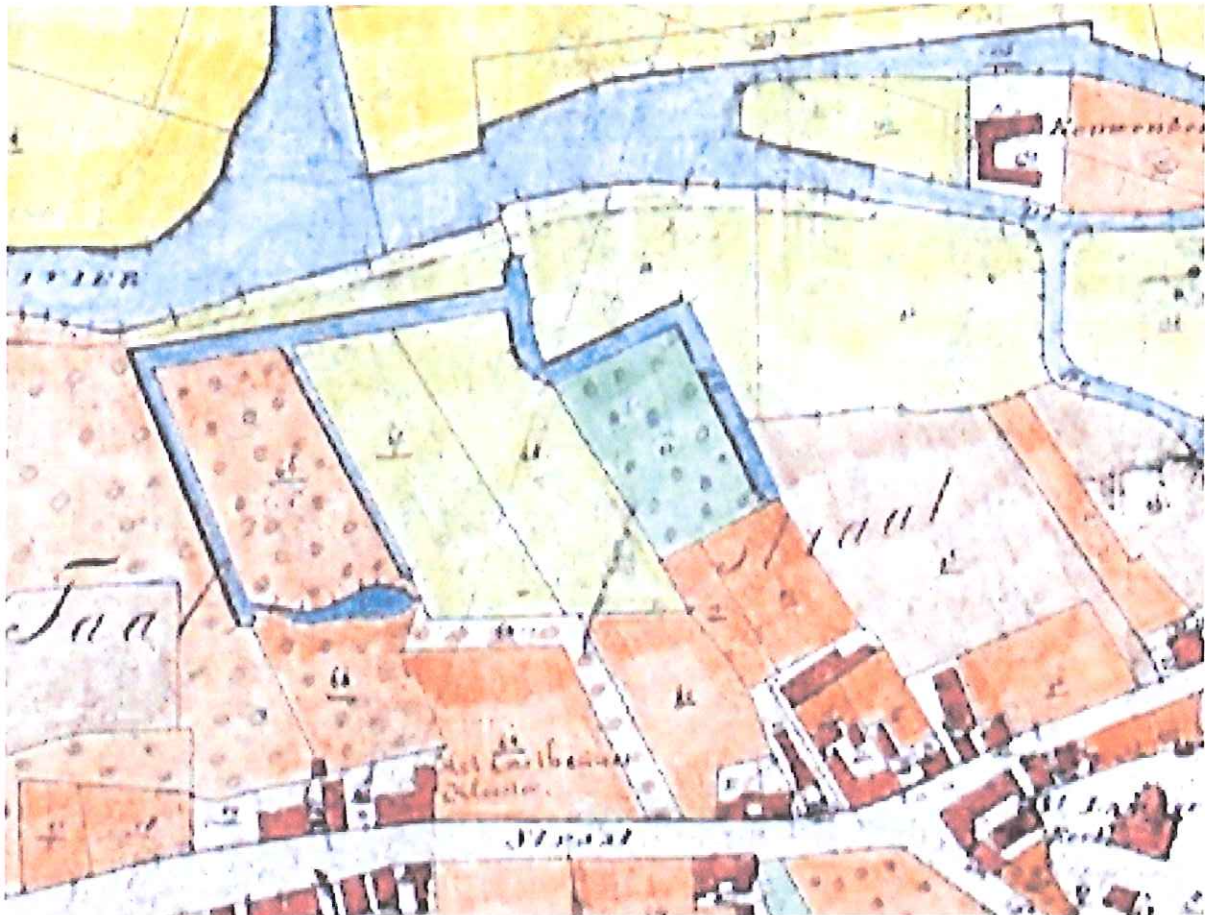
Dankzij de koopakten (De Kort 1960) is bekend wie de eigenaren van Spreeuwenburg zijn geweest. In 1556 verkoopt jhr. Assuerus van Bommel het landgoed aan Arnd Heijm, die op kasteel Maurick woonde. In 1579 wordt mr. Jacob Wijtvliet eigenaar. Hij is dan stadhouder van Vught. Zijn zoon Bartholomeus, schepen van Vught, erft vervolgens Spreeuwenburg. Daarna komt het landgoed in het

Afbeelding 6. Detail met Spreeuwenburg uit een kaart van Vught uit de tweede helft van de 18de eeuw. De rivier aan de bovenzijde is de Dommel. Rechtsonder is de St.-Lambertuskerk te zien.

Afbeelding 7. Kaart W. van der Burcht, 1634. Spreeuwenburg wordt aangeduid met de naam van de eigenaar: Ionkr van der Stegen (zie pijl).

Afbeelding 8. Detail van het *Kadastrale Minuteplan Vught*, 1832. Het donkergroene gebied in het midden is het kerngebied van Spreeuwenburg. De helft van de sloten om het terrein is gedempt.

bezit van jhr. Van der Stegen. Wanneer dat gebeurde is niet bekend, maar in 1634 wordt zijn naam vermeld op een kaart van Vught (zie afbeelding 7). In 1695 blijkt Anna Maria Camilla van der Stegen eigenaresse. Als zij in dat jaar overlijdt, gaat het bezit over op haar zus, Maximiliana van der Stegen, die gehuwd was met majoor Tellier. Hun kinderen verkopen Spreeuwenburg in 1710 aan Johan van Kessel, een koopman uit 's-Hertogenbosch. Van Kessel was gehuwd met Johanna van der Meulen. Na het overlijden van Van Kessel in 1741 komt het landgoed in het bezit van Johanna's verwanten: Johan van der Meulen (tot 1760), Carolus van der Meulen (tot 1766) en diens weduwe, Maria Catharina Avegaar. In 1767 huwt Maria Catharina voor de tweede keer en wel met dokter Petrus Josephus van Berkel te 's-Hertogenbosch. Als zij in 1771 overlijdt, vermaakt zij bij testament het eigendom van Spreeuwenburg aan haar tweede echtgenoot. In 1783 komt het landgoed in bezit van Johan Balthazar van Wiedenkeller. Hij was ritmeester bij de Hollandse Huzaren en later luitenant-kolonel bij de marechaussee (het corps Bataafse gens d'armes). In 1794 werd hij tijdelijk aangesteld als drossaard of baljuw van Vught (hoofd van de plaatselijke politie en justitie). Van Wiedenkeller sloopt het kasteel en bouwt de nieuwe villa. Die verkoopt hij in 1812 aan Abraham Lathouwers, koopman te Vught. Vervolgens koopt de Vughtse slager Johannes Francis Verheijden in 1821 een deel van het terrein van Spreeuwenburg. 'La belle maison' hoort daar niet bij.

Afbeelding 9. Opnieuw een 19 de-eeuwse kaart met een duidelijke aanduiding van de sloten op het terrein van Spreeuwenburg en Sophias-Burg.

Op de eerste kadastrale kaart van 1832 is het terrein van Spreeuwenburg en het aangrenzende Sophias-Burg herkenbaar aan een aantal sloten (afbeelding 8 en 9). Bij Spreeuwenburg is een deel van de rechthoek van sloten die voorkomt op de kaart uit de 18de eeuw dan gedempt. Het gebied is sindsdien tamelijk onaangeroerd gebleven. De lijnen in het landschap die gevormd worden door dijken en sloten komen nog voor op een luchtfoto die de RAF maakte van het gebied in 1944 (afbeelding 10).

Terwijl het stroomgebied van de Dommel door de aanleg van de rijksweg en de schaalvergroting van de A2 daarna ernstig is aangetast, maakt de Waterkant, het gebied tussen de Taalstraat en de middeleeuwse Gendijk nog grotendeels een authentieke indruk. Dat is te danken aan de aanwezigheid van de landgoederen Sophias-Burg (inclusief Sophias-Villa en Sophias-Boerderij), Spreeuwenburg en Kouwenberg.

Afbeelding 10. Luchtfoto RAF, 19 september 1944 (Kadaster, fotonummer 4245), De pijl wijst naar het kerngebied van Spreeuwenburg, waarvan de contouren nog goed zichtbaar zijn.

Literatuur

Das-Horsmeier, Hanneke 'De grafzerk bij de Vughtse toren. Pieter Anthony van Wiedenkiller (1775-1790)', in: *Vughtse Historische Reeks*, deel XI (2009), p. 107-124.

Donkers, H. 'Het kasteeltje Spreeuwenburg te Vught', in: *De Kleine Meierij*, jrg. V (1951-'52), nr. 1, p. 2-3.

Donkers, Henri 'De familie (van) Wijtfliet, eigenaresse van het kasteeltje Spreeuwenburg te Vught', in: *De Kleine Meierij*, jrg. V (1951-'52), nr. 2, p. 3-4.

Donkers, H. 'Het kasteeltje "Spreeuwenburg" te Vught', in: *De Kleine Meierij*, jrg. VI (1952-'53), nr. 5, p. 6-7

Kort, Jos.J. de 'Spreeuwenburg', in: *De Kleine Meierij*, jrg. XIII (1960), nr. 4, p. 2-7.